

ПЕДАГОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Учитель сьогодні – це ключова фігура освітнього простору сучасного суспільства. Адже саме від педагога залежить рівень освіченості громадян, культурний розвиток та духовність нації в цілому. Проте, освітні послуги можуть досягти високої якості лише при наявності висококваліфікованих педагогів, які спроможні мобільно реагувати на всі зміни в освітньому середовищі, адекватно та компетентно виконувати свої професійні функції і постійно вдосконалювати власну педагогічну майстерність.

Проблема педагогічної майстерності досить активно розробляється у сучасних педагогічних і психологічних дослідженнях, тому саме поняття “педагогічна майстерність” має неоднозначне тлумачення.

Академік НАПН України І. А. Зязюн визначав “педагогічну майстерність” як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самореалізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До цих властивостей науковець відносив *гуманістичну спрямованість* діяльності вчителя, яка є системоутворюючим фактором у структурі особистості, здатної до самоорганізації; *професійну компетентність*, яка є підвалиною професійної майстерності; *педагогічні здібності*, що забезпечують швидкість самовдосконалення; *педагогічну техніку*, що мусить опиратися на знання і здібності та дає можливість виявити внутрішній потенціал учителя. Усі вищезгадані складники є взаємопов’язані, їм притаманний саморозвиток, що забезпечується саморозвитком педагога, а через нього – розвиток учня [3].

Специфіка педагогічної діяльності проявляється в тому, що, крім основних знань необхідні особливі творчі вміння впливати на людей, передавати їм знання, почуття, досвід тощо. І саме техніка мовлення створює якісні передумови у педагогічній діяльності.

Техніка мовлення вчителя – це базовий компонент професійної майстерності, який пов’язаний з формуванням педагогічного голосу,

фонаційного дихання, чіткої дикції і є засобом педагогічного впливу [1, с. 45].

Мовлення для вчителя – інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв’язати різні педагогічні завдання: створити щирю атмосферу спілкування у класі, встановити контакт з учнями, зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим. Відомий педагог А.С. Макаренко робив такі висновки: “Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити “Іди сюди” з 15 – 20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, в постаті і в голосі. І тоді я не боявся, що хтось до мене не підійде або не почує того, що треба” [2, с. 262].

Мовлення педагога є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості. Аналізуючи мовлення вчителя, часто використовують вираз “комунікативна поведінка”, яка впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування. Комунікативний компонент діяльності педагога впливає на ефективність навчального процесу через такі показники:

- вміння встановлювати ділові та особистісні стосунки із учнями, які сприяли б засвоєнню ними навчальної програми; вміння адаптувати зміст навчального матеріалу відповідно до рівня розвитку та підготовки учнів;
- здатність стимулювати інтерес учнів до знань, позитивне ставлення до навчального процесу загалом та навчальної дисципліни зокрема;
- уміння створювати педагогічно доцільний емоційний фон навчального процесу (діловий, цілеспрямований, оптимістичний, доброзичливий);
- уміння впливати на поведінку учнів завдяки характеру відносин та авторитету.

Педагогічна ефективність мовлення залежить як від рівня володіння мовою, так і від того, який стиль спілкування обрав педагог у спілкуванні з учнями. Тому, рівень майстерності мовленнєвої діяльності визначається рівнем культури мовлення педагога та спрямуванням його комунікативної

поведінки. Науковці розглядають такі функції педагогічного мовлення: комунікативна, психологічна, пізнавальна, організаційна.

Комунікативна – одна з провідних функцій мовлення педагога. Дана функція допомагає забезпечувати гуманістичну спрямованість розвитку учнів, тобто побудувати виховання та навчання на засадах співробітництва.

Психологічна функція відповідає за створення умов для забезпечення психологічної свободи учня, вияву індивідуальної своєрідності. Мовлення педагога може допомогти учню стати впевненим у собі, ініціювати його активність.

Пізнавальна функція проявляється у залученні учнів до творчих пошуків, інтересу до нового. Під час викладу нового матеріалу мовлення педагога має відповідати певним педагогічним вимогам, тобто: логічним, чітким, переконливим. Особливо важливо, щоб педагог зміг зацікавити слухачів, сформувані у них емоційно-ціннісне ставлення до знань. Адже невиразне мовлення, недоречна невербальна поведінка не сприятимуть активізації навчального слухання учнів.

Наприклад, щоб активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів під час занять з математики, алгебри чи геометрії, вчитель може підготувати невелику історичну довідку. Адже, розповідаючи історичну цікавинку (біографічні факти із життя вчених, історичні моменти наукових відкриттів, досліджень тощо), мова вчителя відрізнятиметься від темпу і стилю пояснення навчального матеріалу. Такий відступ допоможе привернути увагу учнів та дасть їм можливість трохи відпочити. Проводячи уроки математики у п'ятому та шостому класах, можна запропонувати учням задачі-жарти та старовинні задачі, які теж сприятимуть активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Під час подання нового навчального матеріалу викладач повинен періодично змінювати тембр голосу для концентрації уваги учнів, наголошувати на важливих моментах, робити незначні паузи, можна навіть

зайвий раз повторити один і той же матеріал, підкреслюючи важливість даних відомостей.

Організаційна функція педагогічного мовлення реалізується у залученні мовленнєвих засобів для організації роботи, забезпечення оптимального темпу пізнавальної діяльності. Тобто своїм мовленням, стилем своєї комунікативної поведінки (з повагою та розумінням ставитися до індивідуальності кожного учня) педагог зможе краще забезпечити розвиток та навчання своїх учнів. Академік І. А. Зязюн зазначав, “учитель – і сценарист, і режисер, і виконавець”. Педагог у своїй професійній діяльності створює, проектує навчальний процес загалом, від початку до завершення взаємодії із учнем у межах навчального предмета. Вчитель, у якого сформований певний рівень педагогічної майстерності, самостійно добирає різні форми організації навчання; обирає найкращі методи навчання відповідно до конкретних умов навчального процесу; передбачає труднощі у навчальній діяльності учнів.

Педагог-майстер за мімікою, позою та жестами учнів може визначити їхній стан готовності до заняття, прагнення брати активну участь у навчальній діяльності або бажання уникнути її, рівень розуміння навчального матеріалу або рівень утруднень під час осмислення тощо. Результати таких спостережень дозволяють йому коригувати навчальний процес і міжособистісні стосунки, що складаються в класному колективі. Усе це має неабиякий вплив на ефективність навчального процесу.

Для того, щоб досягти майстерності в педагогічному мовленні, як і в педагогічній діяльності загалом, вчитель обов'язково повинен займатись самоосвітою. Що стосується мовлення педагога, то вчитель не повинен соромитись звертатись до словників, якщо виникає будь-який сумнів щодо правильності вживання певного слова, він повинен розвивати увагу до незнайомих слів, з'ясовувати їх значення, а тільки потім ввести у своє мовлення.

Для того, щоб мова педагога відповідала усім вимогам, вчитель повинен навчитись змінювати інтонацію, ритм, темп мови, а для цього необхідно чітко знати вікову категорію учнів для яких готується промова, її мету та уявляти атмосферу, яку потрібно буде створити.

Умовою продуктивної комунікативної поведінки вчителя є його індивідуальний стиль, тому в процесі професійного самовиховання потрібно розібратися в питаннях техніки комунікації та з'ясувати свою соціальну позицію у спілкуванні.

Мовлення вчителя може бути інструментом продуктивного розв'язання педагогічних завдань тільки тоді, коли відповідає вимогам культури мови. Культура мовлення вчителя є важливим показником рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури, його умовою є знання мови, адже мовлення є засобом існування, використання мови.

Під терміном “культура мови” розуміють відповідність її не тільки сучасним літературним нормам (акцентологічним, синтаксичним), а й іншим якостям, які свідчать про її комунікативну досконалість. Це точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність.

Вчителям математики потрібно розуміти, що на відміну від літературної мови, у математичній – головне не образність і мелодійність, а істинність і чіткість. Формування грамотної математичної мови неможливе без знання специфічної наукової термінології. Так, наприклад, слова “згодом” і “потім” – синоніми, проте в математичній мові вживання першого є недоречним.

Також вчителю математики варто звертати увагу на правильність вживання числівників (як особисто ним, так і учнями). Не дивлячись на те, що їх в українській мові порівняно небагато (до ста назв), часто припускаються типових помилок у вимові та, особливо, при читанні числівників.

Вчителям необхідно стежити не лише за правильністю розв'язування задач, але і за правильною вимовою слів, грамотністю написання,

правильним стилем при побудові речень. Для виправлення та запобігання мовних помилок в учнів корисно пропонувати їм завдання такого типу:

1. Записати під диктовку певний математичний термін і поставити наголос.
2. Сформулювати та переформулювати (усно, письмово) деяку теорему.
3. Сформулювати твердження, обернене до даного.
4. Заперечити дане твердження.

Важливо, щоб учень не лише навчився вправно розв'язувати складні задачі, а й почав грамотно спілкуватися (слухати, читати, писати і говорити) мовою математики.

Тому можемо відзначити, що мовлення вчителя є не лише показником його професійних якостей, а й фактором, що впливає на його визнання у педагогічному світі.

Література:

1. Короткова Р. І. Формування у студентів педвузу техніки мовлення як компонента професійної майстерності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Короткова Раїса Іванівна. – К., 1998. – 206 с.
2. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : В 8-ми т. / [Сост. М.Д. Виноградова, А.А. Фролов.]. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4. – 400 с.
3. Педагогічна майстерність : Підручник / [І.А. Зазюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.]; За ред. І.А. Зазюна. – [3-тє вид., допов. і переробл.]. – К. : СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.